

Gyllene Tider

En kulturpolitisk idyll

ANNA BRODOW

I

I konstnärsrollen ges människan exklusiv tillåtelse att röra sig i en fiktiv värld och ändå bli tagen på allvar. Det är få förunnat. Barn som dagdrömmer får höra att de ljuger och att de skall hålla sig till sanningen när fantasin skenar iväg, och mentalsjuka blir medicinerade. Att inte kunna skilja mellan fantasi och verklighet klassas i vårt samhälle som ett sjukdomstillstånd. Ändå vet vi att fantasin liksom drömmen har en skyddande och helande kraft, och att det för den självständiga och kreativa anden är just i gränslandet mellan fantasi och verklighet som nya tankar föds – precis som i det förvirrande ögonblick när båtens förtöjning släpper och du upptäcker att årorna blev kvar på bryggan. Sedan konsten uppfanns har konstnärens uppgift varit att utgöra en säkerhetsventil i ett samhälle som räds allvaret och fantasins politiska sprängkraft. Det är tack vare sin förmåga att med inbillningens hjälp formulera något intressant för vår tid och vår värld som konstnären ges uppskattning. Det är även där, i inbillningskraften, som konstens politiska potential ligger – i framtandets av en vision, en möjlighet som kan förverkligas. När konsten får verkningar i samhället och inte »bara« är konst blir konsten nämligen på riktigt.

Hur kommer det sig då att ett betydande antal konstnärer idag tar avstånd från fiktionen och säger sig vilja ägna sig åt det som inte är konst, det som inte är på låtsas, utan på riktigt? Vad är det för mekanism i konsten eller i konstvärlden som är så avväpnande att den tar udden av fantasins politiska potential? Varifrån kommer misstron mot fiktionen och när föddes föreställningen att konsten bara är på låtsas och därmed verkninglös?

Det är inte denna artikels syfte att ägna sig åt filosofiska härklyverier

kring verklighetens natur eller vad som kan anses vara äkta till skillnad från påhitt, lögn eller förfalskning. Jag tror att läsaren av denna artikel förstår vad jag är ute efter ändå, om jag i stället för »verklighet« och »äkta« talar om fenomen och händelser i samtiden som angår ett större antal människor och vars existens och förekomst vi kan vara något så när överens om. Den låtsasvärld som så ofta kringgärdar konsten tror jag inte bottenar så mycket i att konsten är ett uttryck för fantasi och föreställning som i att konsten avskiljs från resten av samhället och blir reserverad en egen plats. Konsten upphör då att tillhöra sfären av gemensamma angelägenheter vars existens det råder konsensus kring och övergår i stället till att bli en angelägenhet för ett exklusivt fåtal. För detta fåtal blir konsten en egen knappologisk verklighet.

II

Konstnärsrollen har varit föremål för flitiga diskussioner under 1990-talet vilka hör samman med en radikal förändring av konstbegreppet. Konstnären har liknats vid en etnograf som i den allmänna rörelsen i konsten under de senaste två decennierna – från en mediespecifik till en diskursspecifik praktik – ägnar sig åt sociologiskt fältarbete i ett mångkulturellt landskap.¹ Konstnärens kulturella eller sexuella identitet är här betydelsefull. Denna konst har verkligheten för ögonen; den komplicerade frågan är hur vi definierar verkligheten eller verkligheterna, och utifrån vilket perspektiv vi gör det. Det är en tydligt ämnesinriktad konst som sträcker sig långt utanför de estetiska frågorna. Under senare år har konst som behandlar frågor kring kön, sexualitet, makt, etnicitet, postkolonialism etc. övervägt i konstvärldens intresse. Dessvärre stannar ofta diskussionen inom en begränsad konstvärld, och konstens politiska potential försvagas därmed. Nyss utsläppt ur modernismens isoleringscell snärjs konsten nu av diskursernas nät, och med värtaliga konstkritikers och curatorers hjälp dras snaran sakta åt.

Konstnären har även liknats vid en forskare. Även denna riktning i samtidskonsten som vetter mot en starkare forskningsanknytning står inför ett konkret hot: att dö kvävningssvaret. Så länge konstnären ägnar sig åt ett undersökande fältarbete på egen hand utan institutioners förlande inverkan är inte fiktion ett problem. Konstnären är fortfarande fri att förhålla sig till verkligheten och gestalta en problematik på sitt eget sätt utan kravet att verifiera sina utsagor. Det är när konsten jämförs med vetenskapen och dessutom inlemmas i en forskarmiljö som det blir pro-

blematiskt att hävda den konstnärliga fiktionen i egen rätt. Här skiljer sig nämligen det konstnärliga och det vetenskapliga förhållningssättet åt.

Ytterligare en ädra i samtidskonsten som fjärrar sig från den traditionella estetiken för att i stället bli konst »på riktigt« är konst som aktivism. Konst som aktivism står med ena foten i politiken och den andra i konstvärlden – det är en hybrid som uppstod under 1970-talet och sprang ur konceptkonsten, den feministiska rörelsen och alternativrörelsen. Det är en konst som infiltreerar och interagerar i det offentliga rummet t.ex. genom dekaler och posters på reklamtavlor eller genom aktioner. Ursprungligen kom initiativet från konstnärerna själva – det var undergroundkonstnärernas sätt att uttrycka sig. Men under 1980-talet växte denna konst i omfattning och inlemmades elegant i konstinstitutionen med hjälp av det institutionella konstbegreppet, för att under 1990-talet slutligen bli institutionaliserad och till och med en beställningsvara. Ett praktexempel på detta är Kulturhuvudstadsåret 1998. Dessvärre tycks det som om den kritiska dimensionen avtar i takt med institutionaliseringen och legaliseringen. Det är ju inte så spännande längre när initiativet kommer ovanifrån. Konst som kritiserar konstinstitutionen kan aldrig beställas av konstinstitutionen själv. Den får inte bli nyttig – i det avseendet är ett visst mått av autonomi en förutsättning för en radikalt politisk konst.

En författare som särskilt har uppmärksammat och välkomnat konstnären som aktivist är den amerikanska konsthistorikern Suzi Gablik.² Hon har gjort det utifrån en kritik av den kapitalistiskt styrda konstmarknaden och postmodernismen, som hon anser lider brist på tro och moraliskt ställningstagande. Konstnärens viktigaste uppgift i samhället, menar Gablik, är att vara en »cultural healer«. Det innebär att som konstnär påverka det gemensamma flödet av idéer i positiv riktning. Konsten, anser Gablik, har stor förmåga att uppbära det goda i ett samhälle, förutsatt att konstnären handlar därefter.

Trots att Gablik på många sätt är intressant som konsteoretiker när hon i engagerade debattböcker diskuterar konstvärldens problem (de faktorer som ständigt hotar att ta udden av konstens politiska potential) är hennes egen inställning långt ifrån oproblematisk. Faran i att ge konstnären rollen av »cultural healer« med moraliska förtecken är att man skapar en moralisk konst – precis som i de totalitära diktaturerna. I viljan att styra konsten mot det goda vilar hos Gablik dessutom en misstro gentemot människans förmåga att i frihet själv skapa något gott utifrån vad hon ser.

www.kulturbild.se | Stefan Karlsson, Roger Sjögren, Tomas Lundberg, Emma Berggren och Mats Olsson

www.kulturbild.se | Stefan Karlsson, Roger Sjögren, Tomas Lundberg, Emma Berggren och Mats Olsson

www.kulturbild.se | Stefan Karlsson, Roger Sjögren, Tomas Lundberg, Emma Berggren och Mats Olsson

**STYLLER TIDEN I STOCKHOLM. EN UTSTÄLLNING OM
BEMÖJNINGAR FÖR KULTURARBETARE I THE DELAR.
DEL 1. LÄS.**

Fråg dig eget ansvar för oss. Pris: 900 kr (inkl. moms)
inkl. frakt
Utsällningens öppnar föreläsning den 29 januari i
klockan 12.00-17.00 och pågår till och med den
17 februari. Öppettider: måndagsmorgon 12.00-
17.00.

GALLERIE ENHEDEN Svandölgatan 45, 115 95
Stockholm. Telefon: 08-243624
www.enheden.se

**STYLLER TIDEN I STOCKHOLM. EN UTSTÄLLNING OM
BEMÖJNINGAR FÖR KULTURARBETARE I THE DELAR.
DEL 2. LÄS.**

Utsällningens öppnar föreläsning den 27 februari
klockan 17.00-22.00 med föreläsning 23.00-24.00. Du
får du var på dina föreläsningar och mötesplatserna
och för oss. Utsällningens öppnar i slutet av dag
igen 17.00-22.00 till och med den 27 februari.

GUC STOCKHOLM Svandölgatan 44, 115 74
Stockholm. Telefon: 08-24 00 107
www.guc.se

Utsällningens öppnar på måndag och onsdag kl. 12.00-17.00 och på fredag kl. 12.00-17.00.

**STYLLER TIDEN I STOCKHOLM. EN UTSTÄLLNING OM
BEMÖJNINGAR FÖR KULTURARBETARE I THE DELAR.
DEL 3. LÄS**

Pris: 200 kr och betalas dig för en engångsbiljett på
läs det. Pris: 60 kronor. Utsällningens öppnar
den 2 mars 12.00-17.00 och pågår till den 21 mars
med öppettider: måndagsmorgon 12.00-17.00.

THE DELAR Svandölgatan 19, 115 28 Stockholm.
Telefon: 08-243624
www.delar.se

Det finns en stor utmaning i den verklighetsnära konsten, men den står även inför en rad problem – den hotas å ena sidan av politisk korrekthet inom en relativt sluten konstvärld, å andra sidan av begränsningar till följd av etiska överväganden. En konstnär kan ju inte gärna göra oetisk konst som skadar andra utan att den väcker avsky. Den konstnär som har verkligheten som arbetsmaterial – människor och verkliga situationer – bär ett tyngre ansvar än den konstnär som i fiktionens fria värld endast låter sig begränsas av sin egen fantasi. Men det är som om ett visst mått av fiktion är en nödvändighet även i den konst som äger rum i verkligheten, annars skulle den inte väcka intresse. Förmodligen är det allas vårt behov av att slira lite grann mellan verklighet och fiktion som ligger till grund för detta intresse.

III

Det kan tyckas som om dagens projekt- och processinriktade konst, som i så hög grad är idébaserad och ämnesanknuten med politisk udd, inte skulle ha någonting att skaffa med idyllen. Denna komplexa bild av ett okomplicerat liv. Så är det emellertid inte, det gäller bara att få upp ögonen för den. Idyllen finns även i samtidskonsten. Men denna gestaltar inte ett pastoralt landskap med herdor, herdinnor och bråkande får – nej, den står närmast att finna i ett ekologiskt boende med krävodlade grönsaker, vetegräsjuice och gemensambetsutrymmen. Den är heller inte en fiktiv bild av en mytisk plats i en obestämd historisk tid, utan ger snarare inblick i en möjlig, snar framtid, så som både du och jag skulle kunna leva den.

Gyllene Tider – kulturarbetarnas seniorboende är ett aktuellt exempel på ett konstnärligt projekt som vill vara någonting mer än bara konst för konstvärlden. Det är konst, kulturpolitik och socialpolitik i ett. Samtidigt är det verkligen en konst för konstvärlden eftersom den riktar sig till konstvärldens alla kulturarbetare. Konstnärerna Stefan Karlsson, Roger Sarjannen och Kristin Bergaust och arkitekten Tomas Lundberg har tillsammans skapat en vision om ett äldreboende för kulturarbetare. Det är, som man själv förklarar det, »ett sociologiskt framtidsforskningsprojekt inom kultursektorn». Projektets fortskridande redovisas genom utställningar på olika orter i landet och via hemsidan www.gyllenetider.info som kontinuerligt uppdateras. *Gyllene Tider* har visats i Skövde Konsthall under en utställning som ägde rum i november 2001. Våren 2002 genomfördes

Från fö...
 »Lär»...
 holm d...
 T.v. red...
 Wall, fö...
 för KRO...
 försäkr...
 med hä...
 sionern...
 tare. Ut...
 des en f...
 nären C...
 berättar...
 konstnär...
 mens d...
 ålderdo...
 Övriga...
 var pres...
 medver...
 reterna: K...
 specialr...
 Tidsdep...
 Stefan K...
 Roger S...
 om visat...
 och pres...
 ne Tide...
 tärnas s...
 arkitekt...
 Tomas l...
 de om a...
 boende...
 Tider.

Under k...
 ten visa...
 stret av...
 kultura...
 varande...
 en. Här...
 Olofso...
 och red...
 skriften...
 Foto To

på ID:I.
Det lilla
gorts om
ning där
kunde ta
mations-
pa sig en
t nyckel-
r. På bil-
Sarjanen
. Videon
med Olle
Gyllene
Tider.

det s.k. Stockholmspaketet med tre delutställningar på de konstnärskonstnärdrivna gallerierna Galleri Enkehuset, SOC och ID:I. Den 11 maj öppnades en utställning på Vita kuben på Norrlandsoperan i Umeå och i september visas en utställning på Röhsska Museet i Göteborg, som är hemmaplan för konstnärerna. Karaktäristiskt för detta framtidsforskningsprojekt är att konstnärerna tonar ned det individuella konstnärskapet till förmån för sakfrågorna och det kollektiva arbetet. De kallar sig inte konstnärer, utan titulerar sig snarare specialrådgivare i Tidsdepartementet eller enbart med sina för- och efternamn. De är konstnärer, men i det här sammanhanget i funktion av föreståndare för ett tänkt äldreboende.

En utgångspunkt för projektet var det orange färgade kuvert från Premiepensionsmyndigheten som damp ner i brevlådan med besked om den nya allmänna pensionen. Det var många konstnärer som aldrig brydde sig om att öppna kuvertet, då de visste att deras intjänade pensionspoäng var så få att de inte skulle räcka till en dräglig standard på ålderns höst. Samtidigt trängde larmrapporter igenom mediebruset om vanskötseln av gamla vid landets äldreboende. Den angelägna politiska fråga som projektet handlar om är att en hel generation konstnärer förmodligen inte kommer att ha råd att själva välja boendeform när de blir gamla, utan får ta det som bjuds. Med de nedskärningar som har skett inom den offentli-

ga sektorn kan lägingkomsttagare inte känna sig säkra på någonting överhuvudtaget.

Utöver detta tydliga innehåll finns aspekter i projektet som gör det intressant som konstverk. Trots att det inte finns tillstymmelse till fiktion – man har nämligen som mål att göra verklighet av idéerna – finns det ändå en konstnärlig idé som kittlar tanken. Den framtida verklighet som många av oss gärna förtränger ersätts här av en idyll, en helt okomplicerad tillvaro som inte innehåller någonting av vardagslivets umbäranden, utan enbart livets goda. Det är en tid och en plats som inte är närvarande, men öppnar sig med hjälp av fantasin som en glänta i skogen. Och visst finns det en symbolik i att investeringen i framtiden för ett gott äldreboende sker i form av en förtur och en nyckel. Varför spekulera på börsen när man kan köpa en nyckel till himlen?

Det är kanske därför som Svenska kyrkan har visat intresse för projektet... Man har inlett diskussioner med dem – och dessutom med JAK Medlemsbanken om att lägga upp ett bosparande för intressenterna.

Att det redan finns ett kulturarbetarnas äldreboende på Södermalm i Stockholm gör inte Gyllene Tider mindre originellt och konstnärligt träffsäkert. Äldreboendet på Södermalm har inte samma konstnärliga kvaliteter eftersom det redan finns – i verkligheten – och slirar inte mel-

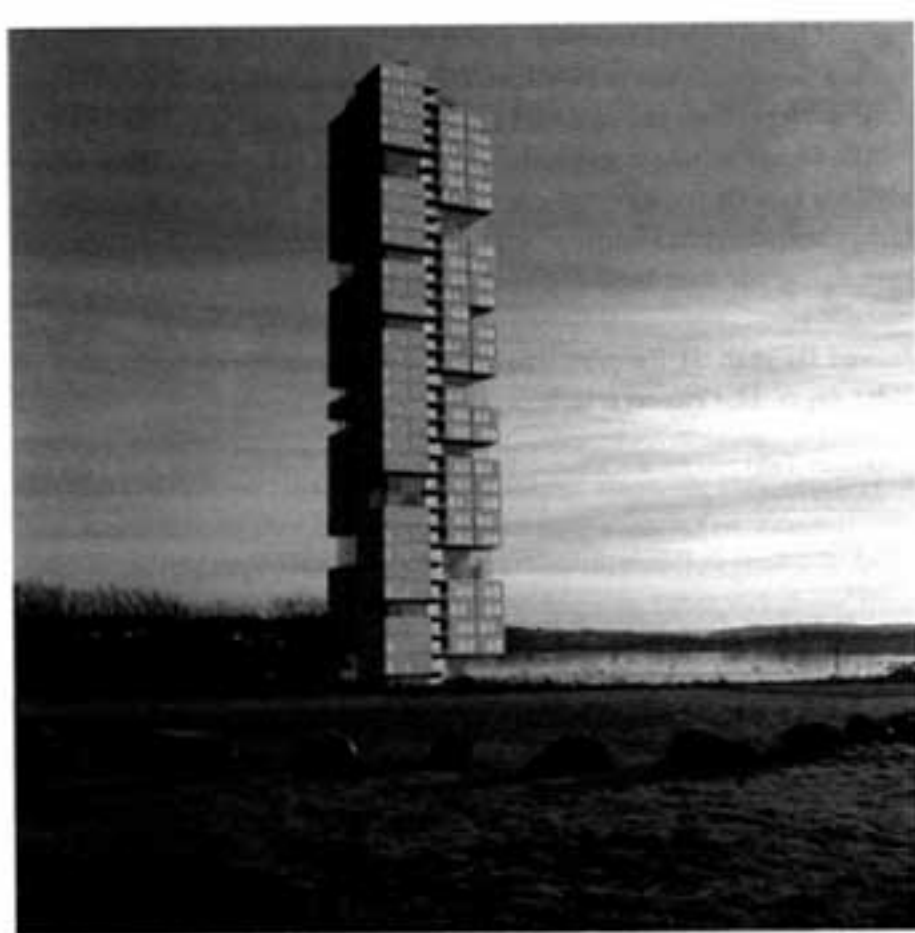
tider kan
eller flera
er utifrån
ga lägen-
sch, toa-
central-
agare och
eller altran.
indelat i
ter med
r på ca 15
rje enhet
ällskaps-
kan ic på
h umgås.
byggs ut
efterfrå-
let unika
system.»

är loka-
vårskönt
tekt när-
vid, park
natur.»

Fyra olika modeller av Gyllene Tider-hus. Den arkitektoniska idén bygger på en grundmodul på 32 kvm som kan staplas på höjden och läggas ut på bredden. För den som vill ha en större lägenhet kan två eller tre moduler slås ihop. © Gyllene Tider.

»Ekol
ingår i
profil:
energi-
ning, «
sorteri

»Gyll
stimul
av liv
ger, til
den er
dåde
och et
grund

»Gyll
ler må
till att
boend
nastik
verket
närver
leri, R
kväms

»Pers
närva

lan verklighet och fiktion som Gyllene Tider gör. Den dagen de första kulturarbetarna flyttar in i Gyllene Tider upphör det förmodligen att vara ett konstverk. Gott så.

Alla älskar vi någonstans idyllen, den enkla och sköna. Men vilken idyll har inte ett stråk av melankoli? Naturligtvis drar även dödens iskyla förbi i korridorerna i kulturarbetarnas äldreboende. Detta är en plats dit man flyttar när livet är på väg bort och orken fattas.

Ja, vad får man då för pengarna? Man lovas konstnärlig livskvalitet på äldre dagar. Här citeras från hemsidan:

Gyllene Tider står för den konstnärliga och sociala friheten som är sällsynt i det vardagliga livet.

Gyllene Tider har som mål att vara ledande inom kulturarbetarnas seniorboende och tillmötesgå de äldre med mycket god kvalitet på boende, konst, service och stimulans.

På Gyllene Tider verkar de boende, deras anhöriga och anställda i samförstånd. Medbestämmande och de personliga önskemålen för hur man själv vill leva sitt liv är grunden.

Alla har råd att bo på Gyllene Tider – samtliga avgifter är progressiva.

Stefan Karlsson, Roger Sarjanen, Tomas Lundberg, Kristin Bergaust och Mats Olsson.

Välkomna.